

HUDEBNÍ NAUKA

ZÁKLADNÍ PŘEHLED PEDAGOGICKÝCH TÉMAT

(materiál určený zejména začínajícím učitelům základních uměleckých škol)

Autorky: Rafaela Drgáčová
 PhDr. Hana Chvátilová

Duben 2013

Úvod

Umění a kultura tvoří od počátků lidstva neoddělitelnou součást jeho existence i každodenního života. Člověk se i jimi odlišuje od ostatních živých tvorů této planety schopností vnímat a vytvářet umění a kulturu.

Rozvíjení těchto schopností může ve velké míře umocnit vyučovací předmět Hudební nauka. Tento předmět ve své komplexnosti umožňuje šíří svého záběru účinně postihnout nároky, které jsou kladeny na žáky školy 21. století (podle tzv. lisabonské strategie z roku 2000 pod záštitou EU) a vybavit je potřebnými hudebně - teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi.

Stává se tím neoddiskutovatelnou a nezastupitelnou součástí vzdělání jednotlivých žáků a zároveň zárukou podpory soustavnosti (ZUŠ, konzervatoř, AMU) a výjimečnosti českého uměleckého vzdělávání v evropském kontextu. Jsme si toho vědomi a toto vědomí nás zavazuje vycházet z odkazu českých hudebních i pedagogických tradic a přitom ustavičně hledat nové přístupy pro cestu našich žáků za hudbou.

Samotný vzdělávací proces je v tomto předmětu neodmyslitelně svázán s tzv. „**činnostním pojmáním hudebně výchovné práce**“. Stále však s vazbou na vytváření morálního profilu žáků a formování jejich vnímání hudby jako celoživotní radosti a potřeby (v případě amatérského hudebníka) či základu pro další vzdělávání (v případě volby profese výkonného hudebníka). Tomuto cíli jsou podřízeny všechny složky výuky tohoto vyučovacího předmětu.

Základem pedagogického přístupu, který by měl prostupovat všemi postupně získanými hudebně – teoretickými poznatky, je vědomí, že vývoj celého lidského rodu spočívá na **kreativitě – tvořivosti** a je zásadním inovačním motorem lidského poznání a prožívání.

Otázkou zůstává, **jak** zúročit přirozenou lidskou zvědavost a tvořivost a ukázat ji v ucelené penzum vědomostí o hudebních pojmech, vztazích, dějinách hudby atd., které by si naši svěřenci mohli potom odnést do života. Často se zdá, že běžná školní rutina není tomuto přístupu příliš nakloněna.

Přijmeme-li ale za své výše uvedené tvrzení jako východisko naší pedagogické práce, otevře se nám nečekané pole působnosti. **Vše** lze náhle propojit se vším – stačí mít jen oči otevřené. Odkaz Jana Amose Komenského je potom aktuální i dnes, neboť tento „učitel národů“ vždy prosazoval

objevování světa **všemi** smysly, ne jen pouhým memorováním, které bylo tehdy jediným výukovým prostředkem.

Zamysleme se nad sebou, kolikrát necháváme ve výuce patřičnou část našich smyslů opravdu působit nebo naopak zahálet. A kolikrát dokážeme ukázat žákům umění v celé jeho celistvosti, tzn. především jako radost a nezbytnost pro lidského ducha, ne úmornou sestavu pouček o hudební teorii.

Častou chybou učitelů tohoto předmětu je právě ono zúžení pohledu na něj, Tento postoj ale neprospívá ani jim, ani samotným žákům. Ztráta pocitu radosti z hudby vede na obou stranách ke ztrátě motivace a tolik obávanému „syndromu vyhoření“ nastupujícím často dříve, než nastalo skutečné „zapálení“.

Následující podněty si kladou za cíl těmto jevům zabránit.

Tradiční i nové metody práce v hodině

Metoda je cesta k něčemu, postup k určitému cíli. Metody jsou různé způsoby práce učitele se žáky. Dříve převažovaly pouze metody slovní. Později přibývaly metody s učebním předmětem, metody názorné a praktické. Tyto metody se neustále obměňují, střídají, nové doplňují a nahrazují staré. Závisí to na nových pomůckách, charakteru škol, potřebách žáků, prostorách a vybavení škol i na jejich zaměření.

V souhrnu lze hudebně – výchovné metody rozdělit na:

a) Metody slovní

- monologické (přednáška, výklad, vyprávění, instruktáž)
- dialogické metody (rozhovor, diskuze, dramatizace, soutěž, hádanka, interakce dvou žáků)
- metoda písemných prací (kompozice, notový zápis, test)
- metoda práce s učebnicí, s hudbou, s textem písně

b) Metody názorně demonstrační

- metoda pozorování předmětů a jevů (poslech živých ukázek, hudebních záznamů, videa, hudebních nástrojů)
- předvádění (hra na hudební nástroje, dramatické znázornění situace)

c) Metody praktické

- nácvik pohybových a praktických dovedností (tanečky, pohybové aktivity)
- žákovy pokusy (improvizace na hudební nástroje, hry)
- grafické a výtvarné práce (notové záznamy, výtvarné ztvárnění situace)
- pracovní činnosti (tvorba hudebních nástrojů, pomůcek).

Tolik definice a rozdělení, k tomu pár podnětů z evropské vyučovatelské praxe:

Česká hudebně-pedagogická tradice má kořeny už v baroku (venkovští kantoři) a je právem předmětem obdivu a touhy po napodobení v evropském i celosvětovém měřítku. Problémem řady českých pedagogů je ale určitá nechuť nalézat a přijímat osvědčené podněty z jiných zemí, omezením může být samozřejmě i nedostatečná jazyková vybavenost. Je to ke škodě vyučujících i žáků, neboť v současné době neexistuje ucelená a všeobecně přijímaná česká metodika hudební teorie v celostátním měřítku. Učí se spíše podle více či méně povedených učebnic a v jejich výběru nacházíme rozdíly i v rámci jedné školy.

Kdo alespoň jednou navštívil vzdělávací workshopy o hudební výchově s účastí zahraničních lektorů, narazil přinejmenším na dvě významné výukové metody – **solmizační metodu Z. Kodályho a Orff Schulwerk C. Orffa**, které se v zahraničí naprosto běžně používají, buď samostatně nebo v kombinaci obou.

Princip relativní solmizace (a s ní spojená tzv. fonogestika) Z. Kodályho navazuje na odkaz středověkého skladatele Quida z Arezza a je ideální metodou pro pevnou intonační představu, bezproblémovou schopnost transpozic a vynikající zpěv z listu.

Motto německého skladatele a pedagoga Carla Orffa „**Povídej – zapomenu, ukaž – budu si pamatovat, zapoj mě – porozumím**“ by zase mělo ustavičně prostupovat všemi aktivitami výuky hudební nauky.

Dnes tolik skloňovaný pojem „kreativita“ se totiž naplňoval již dříve prostřednictvím tzv. „elementární hudby“ Carla Orffa vycházející z přesvědčení, že každé dítě je hudebně vzdělavatelé (viz též text Šárky Gauseové vzávěru tohoto dokumentu). Tento pedagog, stejně jako jeho spolupracovnice Gunild Keetman, kladl důraz na přirozené předpoklady a zájmy každého dítěte a jeho touhy po vlastním uměleckém vyjádření - bez ohledu na věk či talent. Humanistické pojetí výchovy vycházelo z odkazu antiky i významných světových pedagogů minulosti a zdůrazňovalo celistvost utváření lidské osobnosti pomocí spojení pohybu, hudby a řeči.

Tento pedagogický princip je jako šitý na míru všem současným výukovým tendencím, které kladou důraz na interdisciplinární přesahy mezi jednotlivými předměty a získání klíčových všeobecných kompetencí každého žáka. Setkáváme se někdy s názorem, že Orff je vlastně jen takové chřestění tamburínou a bouchání do ozvučných dřevek či bubínku. Toto tvrzení ale vyvracejí praktické výzkumy řady odborníků u nás i v zahraničí, kteří se zabývají muzikoterapií či psychoterapií. Ti dokládají každodenní praxí, že právě tyto jednoduché hudební nástroje umožňují prožít principy hudební spontánnosti a tvořivosti nejen zcela neškoleným hráčům, ale pomáhají prožít elementární radost z tvoření i těm, kteří jsou již omezeni určitou instrumentální dovedností či představivostí.

Možné formy práce

Organizační formy tvoří ve výuce konkrétní rámec, v němž se vyučovací akce uskutečňuje. Jsou to tedy způsoby, lišící se počtem účastníků, ale i prostředím a časovým vymezením. Vyučování hudební nauce můžeme členit podle tří formálních hledisek:

a) Hledisko způsobu řízení učební činnosti žáků ve výuce

Frontální (hromadné) vyučování – učitel řídí velké skupiny žáků současně, proces učení však probíhá převážně individuálně. Počet žáků by měl být do 20. Je to komunikace obousměrná.

Individuální forma vyučování – tato forma je opakem vyučovací formy frontální.

Učitel pracuje s jednotlivými žáky nebo s malou skupinou žáků. Zde se může uplatňovat dvousměrná komunikace učitele a žáka a komunikace i mezi žáky – tedy každého s každým. V obou těchto vyučovacích formách má řídicí úlohu učitel.

Frontální vyučování může být doplněno **vyučováním párovým a vyučováním skupinovým**. Tato forma vede ke spolupráci žáků. Učitel řídí činnosti žáků ne jako činnost jednotlivce, ale skupiny.

Dobrý učitel by měl umět v hudební nauce tyto formy střídat v každé vyučovací hodině. Nejčastěji bývá využívána forma frontální výuky. Hodí se při společných aktivitách.

Ve většině hodin by však frontální výuka měla být prostřídána se skupinovou nebo dokonce individuální prací. Je to aktivizující a motivující změna, která nabízí ve spojení s novými metodami mnoho příležitostí.

b) Hledisko časové

Vyučovací hodina je základní vyučovací jednotkou, která může být prodloužena i zkrácena. Učitel může počítat s hodinou kratší, ale i s dvouhodinou. Může zařadit i seminář nebo projekt, který je časově náročnější a nahradí několik vyučovacích hodin.

Celkový počet hodin v učebním plánu musí být ale dodržen. I tady lze doporučit občasnou změnu, která přináší motivaci a pestrost.

c) Hledisko prostorové organizace vyučování

Výuka probíhá ve třídě – nejlépe ve specializované učebně hudební nauky. Změnu může znamenat výuka mimo učebnu – v tanečním sále, v učebně výtvarné výchovy, na koncertě, na výstavě, v přírodě. Žáci mohou v rámci výuky uspořádat i externí vystoupení např. pro malé děti nebo seniory. Vystoupení se může odehrávat i ve škole v jiných prostorách než v učebně hudební nauky. **Všechny vyjmenované formy vedou opět k aktivizaci, motivaci a pestrosti práce.**

Vzdělávací obsah předmětu Hudební nauka

- tvorba osnov na základě očekávaných výstupů v RVP ZUV

Vychází ze vzdělávacího obsahu oblasti recepce a reflexe hudby. Pro všechna studijní zaměření hudebního oboru vytvoří škola předmět, kterému stanoví název podle společné vůle učitelů a žáků školy. Tento předmět je pro všechna studijní zaměření hudebního oboru povinný.

Jeho vzdělávací obsah vytvoří škola tak, aby byly splněny všechny očekávané výstupy v RVP ZUV a aby směřoval k dosažení všech tří klíčových kompetencí. Rozdělí ho do ročníků podle toho, kolik let žáci tento předmět navštěvují. Podle principů tvorby ŠVP by stačila minimální dotace 1 rok. Vzhledem k množství a obsahu očekávaných výstupů v RVP ZUV je to věc nesmyslná. Nejmenší a nejčastěji užívaná dotace tohoto předmětu v učebních plánech hudebního oboru je 5 let. Některé školy však zvolily sedmiletou dotaci. Obdobný předmět lze vyučovat i ve II. stupni hudebního oboru jako povinný, volitelný nebo nepovinný.

Při tvorbě osnov tohoto předmětu je třeba respektovat princip vyváženosti, přihlídnutí k věkovým zvláštnostem a zásadu postupného zvládnání problémů.

K většině výstupů uvedených v RVP ZUV je nutné se pravidelně vracet a hodnotit jejich postupné naplňování.

Velmi důležité je respektování věku, dosavadních znalostí a hudebních zkušeností žáků. **Některé očekávané výstupy naplníme i v nejvyšším ročníku jen v elementární formě, přesto nesmí jejich obsah zůstat nepovšimnut.**

Každý učitel může tento předmět profilovat podle svých preferencí a zájmů žáků, **nesmí** však úplně pominout žádný z očekávaných výstupů.

I zde platí priorita činnostního pojetí, aktivního přístupu a tvořivosti. Cesta od praxe a k praxi. Žáci by měli většinu pojmů nejprve prožít, pak pochopit a nakonec akceptovat jejich užitečnost pro svoji hudební praxi a život.

Tematické plány pro jednotlivé ročníky HN

Přestože tvorba tematických plánů pro hudební nauku v jednotlivých ročnících není věcí povinnou, je doporučena a žádoucí nejen pro začínající učitele. Znamená uvědomělé stanovení blízkých i vzdálenějších cílů a jejich časové rozčlenění v daném ročníku. Určí, kolik času se v ročníku věnuje jednotlivým činnostem, tématům a oblastem. Znamená pro učitele jistotu, že se na vše dostane. Ale musí znamenat i dostatečnou volnost a variabilitu, protože proces práce se žáky se ustavičně mění.

Doporučujeme tedy rámcový tematický plán, který by měl být vždy oporou, asistentem, nikdy brzdou. Celé hudební dění včetně jeho teorie je živý organismus. A žáci, na které naše činnost míří, jsou velmi proměnnou a často neznámou veličinou. **Nezpůsobme si proto trauma přílišným dogmatizmem, nedopustíme však bezbřehé improvizování!**

Motivace žáků

Motivace žáků je čím dál složitější a přitom důležitější složka výchovně vzdělávacího procesu. Mnohdy stojí činnosti spojené s motivací žáků učitele více úsilí, než sám vyučovací proces. A žáci toto úsilí nesmějí vnímat, měli by být svědkem spontánního, radostného a činnostního objevování.

- Na prvním místě zůstává osobnost učitele, jeho kreativita a příklad. Vedle toho je velmi důležité klima ve třídě, vzájemná důvěra a spolupráce. K nejvýznamnějším prvkům motivace patří pochvala a kladné hodnocení žákových aktivit.
- Maximálně důležité je aktivní zapojení žáků, činnostní a zážitkové pojetí práce. Účinná je aktualizace probíraných témat (včetně přesahu textů probíraných lidových a umělých písní do současné reality umožňující interdisciplinární pojetí výuky), rozhovory, diskuse, vlastní příspěvky k výuce či donesený studijní materiál.
- Motivaci posiluje jak samostatná práce a její prezentování před spolužáky, tak skupinová a kolektivní práce.
- Stejně důležitý je vztah teorie a praxe. Práce žáků by měla z hudební praxe vycházet a výsledně jejich hudební praxi sloužit. Pochopení tohoto vztahu a vědomí použitelnosti nových poznatků je mocným motivačním činitelem.
- Konečně žáka motivuje každá nová metoda, forma nebo způsob práce v hodině i mimo ni.

A vracíme se obloukem k učiteli jako hlavnímu strůjci a nositeli motivace do vyučování. **Otřepaná fráze „kdo nehoří, nezapálí“ stoprocentně platí. Chodíme i my do hodin motivováni snahou něco hezkého zažít!**

Nejčastější chyby v hodině hudební nauky

- Nedostatečná motivace žáků - účast žáků pouze z povinnosti a snaha vyhnout se docházce
- Chybějící vědomí užitečnosti a zábavnosti tohoto předmětu
- Malá provázanost teorie s praxí – chybí princip vycházení z praxe a návratu do praxe
- Nedostatečné využití možností aktivního a činnostního principu výuky
- Nevyužití aktivizačního potenciálu, který hudba a hudební činnosti skýtají
- Malé použití vlastního zapojení žáků do přípravy a průběhu hodiny
- Chybějící spolupráce s ostatními spolužáky ve skupinové nebo kolektivní činnosti
- Nevyužití možnosti spolupráce s ostatními kolegy všech oborů
- Lpění na tradičních formách a metodách vyučování, chybějící odvaha zkusit to vzhledem k charakteru předmětu jinak
- Neochota učitele stále hledat nové přístupy, vzdělávat se
- Podceňování principu sebehodnocení a hodnocení ze strany spolužáků
- Chaoticky rozvrstvená vyučovací hodina
- Negativní přístup k dětem i k výuce samé
- Absence důvěry, kladné atmosféry a humoru v hodině
- Nemožnost vytvoření dlouhodobější koncepce – vyučující ve třídách HN se často mění
- Vyučující pojmají výuku HN jen jako krátkodobý doplněk k chybějícím hodinám v úvazku pro individuální výuku. Z toho pramení vnitřní neochota věnovat tomuto předmětu více vlastní energie.

Seznam doporučené literatury pro vzdělávací oblast Recepce a reflexe hudby, předmět Hudební nauka

Autor, název, nakladatelství, rok vydání, ISBN, pokud jsou v době zpracování dostupné.

a) Výuka notopisu a hudební teorie

J. Galperina, T. Borisovna – U klavíru bez slz, Lynx 2000, 80-902932-0-4

D. Lisá - Hudební nauka 1 a 2, Editio Supraphon 1998, H 7789 H 7790

Jak na to ? – HN II – 3.- 5. ročník

S. Jelínek – Základní hudební pojmy v otázkách a odpovědích, V. Beneš 1998, ISMN M - 706512-03-7

S. Jelínek, M. Veselý – Intonace a rytmus, V. Beneš 2008, 979-0-706512-73-0

I. Mertl – Abeceda hudební nauky, Konvoj 1999, 80-85615-87-8

L. Daniel – Metodika hudební výchovy

I. Oplištilová + Z. Hančilová - Klavihrátky

L. Kyzlinková – Hudební slabikář

J. Neoralová , J. Dostal, O. Pavlovská – Mladí muzikanti I

J. Neoralová, V. Beránek – Mladí muzikanti II, Mladí muzikanti III

M. Oliva - Hudební výchova pro 1. roč. ZŠ

P. Rímský – Hudební nauka 1

J. Daniel, J. Neoralová - Hudební nauka

J. Koutský – Hudba kamarád 1 + 2, T. Houška 1995

M. Kubička – Všeobecná hudební nauka

M. Vozár – Hudební nauka pro ZUŠ – pracovní sešity PHV – 5. ročník

H. Šípková: Připrav se, hraji si

M. Vozár, V. Pospíšilová: Pojďme si hrát

M. Vozár, V. Pospíšilová: Učíme se noty psát

M. Vozár, V. Pospíšilová: Učíme se noty znát

H. Šípková: Hudební písanka

H. Šípková: Notáček

P. Jistel – Malí muzikanti

E. Dannes – Hudební teorie pro každého, Svojtka&Co., 80-7237-090-1

J. Martineau – Tajemství hudby, Dokořán 2012, 978-80-7363-394-3

B. Hanžlík: 12 kapitol o hudbě – hudební pojmy, úvod do hudebních forem, ZUŠ J. Zacha Čelákovice

K. Havelková – Domeček plný notiček – pracovní sešit + metodika, LYNX

B. Bláha – Hudební nauka jinak I + II, FIRMA BLÁHA 1995, 80-901063-6-6

S. Poš – Nová intonace, rytmus, sluchová výchova – starší žáci, přípravy na další studium – konzervatoře, pedagogické školy, EDIT 1998, s.r.o

A. Balázs – Hudební abeceda, Albatros 1989, 13-785-89

V. Beilová – Barevné cinkání, Music Cheb 199

b) Práce s písní a hlasem, zpěvníky

A. Tichá – Učíme děti zpívat, Portál 2006, 80-7178-916-X

M. Raková, A. Tichá, L. Štíplová – Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími

Portál 2009, 978-80-7367-543-1

A. Tichá – Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími /+ CD /, Portál 2007, 978-80 7367-100-6

M. Raková, L. Štíplová, A. Tichá – Zpíváme a tvoříme s malými / +CD /

Edika 2012, 978-80-266-0067-1

Z. Šímanovský, A. Tichá – Hrajeme si s písničkou, Portál 2012, 978-80-262-0097-0

Z. Šímanovský, A. Tichá- Lidové písničky a hry s nimi, Portál 1999, 80-7178-323-4

P. Jurkovič – Od výkřiku k písničce, Portál 2012, 978-80-7367-750-3

P. Jurkovič – Živá hudba minulosti ve škole, Muzikservis 1995

P. Jurkovič, J. Žáček – Jak počítají koťata /+ CD/, Portál 2011, 978-80-7367-789-3

P. Jurkovič, J. Žáček, S. Duda – Zpívání za školou, Středoevropské nakladatelství 1996, 80-86004-22-8

Z. Petržela - Veselé písničky, Portál 2001, 80-7178-576-8

E. Kulhánková - Písničky a říkadla s tancem, Portál 1999, 80-7178-306-4

P. Eben, I. Hurník - Česká Orffova škola I - IV, Supraphon

P. Jistel – Kolotoč her, písní a říkadel, Muzikservis 1996

Já písnička – I – IV

L. Pospíšilová – Housle, basa, trumpet, pojedeme do světa, aneb jak si hrají děti na jiných kontinentech – Afrika, L. Pospíšilová – HRAJETO, 2011, ISMN 979-0-9004026-0-8 Amerika a Austrálie, HRAJETO 2012, ISMN – 979-0-9004026-1-5

P. Eben, V. Fischer – Elce, pelce, kotrmelce, Supraphon 1985, H 5162

J. Rákosníková – Ten vánoční čas /+CD/, Vyšehrad 2006, 80-7021-855-X

Zpěvy vánoční Evropy

Nejkrásnější české koledy

c) Výuka dějin hudby

D. Lisá – Hudební nauka 2, Editio Supraphon 1998, H 7790

J. Prchal – Populární hudba ve škole

B. Hanžlík, J. Fenclová - Dějiny hudby v obrazech a obrázcích, ZUŠ J. Zacha, Čelákovice

L. Šíp - Česká opera a její tvůrci

Bernhard, Bodner aj. - Universální lexikon umění

J. Herout - Slabikář návštěvníků památek

M. Navrátil – Dějiny hudby, Votobia2003, 80-7220-143-3

d) Poslechové aktivity – podněty, metodická literatura

J. Marková, A. Novotná – Opera nás baví /+ CD/, Práh, Nár. divadlo 2006, 80-7252-121-7

J. Herden – Hudební hodinky pro táty a maminky, Rodiče, s.r.o 2004, 80-86695-46-8

Judit Dimény - Zvuk jako hra - Panton 1992, 80-7039-152-9/

A. Waugh - Vážná hudba - Nový přístup k poslechu /+ CD/, SLOVO 995, 80-85711-20-6

L. Hurník- Hudební nauka s nadhledem /+ CD/, Grada Publishing 2000, 80-7169-278-6

É. Beaumont, M. R. Pimont – Obrázky hudby, Mladé letá, 80-06-01 258X

I. Hurník – Umění poslouchat hudbu

J. Powell – Jak funguje hudba, Dokořán 2012, 978-80-7363-400-1

e) Muzikoterapeutická literatura

Z. Šimanovský - Hry s hudbou a techniky muzikoterapie, Portál 1998, 80-7178-264-5

J. J. Moreno – Rozehrát svou vnitřní hudbu, Portál 2005, 80-7178-980-1

J. Zeleiová – Muzikoterapie, Portál 2007, 978-80-7367 237-9

D. Campbell – Mozartův efekt, Eminent, 978-80-7281-336-0

f) Literatura pro vzdělávací aktivity, kreativitu a rozvoj sociálního citění pomocí her

Ch. A. Smith – Třída plná pohody, Portál 2001, 80-7178-602-0

M. Nadeau – Relaxační hry s dětmi, Portál 2003, 80-7178-712-4

Z. Šimanovský, V. Mertin - Hry pomáhají s problémy, Portál 1996, 80-85282-93-3

S. Hermová - Psychomotorické hry, Portál 1994, 80-7178-018-9

F. D'Andrea - Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování, Portál 1998, 80-7178-232-7

E. Pausewangová - 130 didaktických her, Portál 1993, 80-85282-49-6

E. Pausewangová - 100 her k rozvoji tvořivosti, Portál Portál 1992, 80-85282-28-3

H. Payneová - Kreativní pohyb a tanec, Portál 1999, 80-7178-213-0

D. Mégrierová – 100 námětů pro dramatickou výchovu, Portál 2000, 80-7178-288-2

S. Rychecký – Dramatická výchova nejen pro školu 1 /Hry a cvičení/, 978-80-85038-01-9
2 /Výukové programy, 978-80-85038-02-6 - Lužánky- středisko volného času 2012,

M. Zelinová – Hry pro rozvoj emocí a komunikace, Portál 2011, 978-80-262-0036-9

R. Portmannová – Jak zacházet s agresivitou, Portál 1996, 80-7178-094-4

R. Portmannová – Hry pro posílení psychické odolnosti, Portál 1999, 80-7178-331-5

365 her pro celý rok, autor neuveden - Nakladatelství Infoa 2007, 978-80-7240-558-9

O. Ripoll – Pojd' si s námi hrát – 100 her z celého světa, Euromedia Group, Knižní klub 2010, 978-80-242-2656-9

H. Petillon - 1000 her pro školy, kroužky a volný čas, Edika 2013, 978-80-266-0095-4

Možnosti dalšího vzdělávání pedagogů

Díky propracovanému systému **pedagogických center** v jednotlivých krajích (Národní institut pro další vzdělávání, Centra celoživotního vzdělávání atd.), která jsou pro učitele po technické i finanční stránce dostupná, mají všichni vyučující možnost se na akreditovaných seminářích opakovaně scházet s ukázkami zajímavých metodických přístupů.

Na celostátní úrovni je paleta kurzů též velmi pestrá, v širším měřítku je rozhodně podnětná práce **Společnosti pro hudební výchovu**. Ta každoročně pořádá týdenní Letní školu hudební výchovy v Liberci pro učitele na všech typech škol s velmi širokou nabídkou vzdělávacích i hráčských aktivit (www.shvcr.cz).

Další podněty pro pedagogickou práci lze nalézt na seminářích **České Orffovy společnosti** (ČOS, www.orff.cz), jejíž založení bylo logickým vyústěním snah pedagogů reagujících na stagnující tendence v české hudební pedagogice a toužících ji obohatit o nové didaktické impulsy a zkušenosti ze zahraničí.

V rámci akreditovaných vzdělávacích seminářů poskytuje prostor pro praktické prožívání nových postupů, důraz je rovněž kladen na schopnost sebereflexe, autorelaxace a uvolnění fantazie, což jsou základní prvky výchovy 21. století. Semináře odrážejí teoretický odkaz současných pedagogických směrů. Podněty pro pedagogickou práci při nich předávají čeští i zahraniční lektoři pracující na principech Orff Schulwerku s otevřeným přijímáním dalších trendů (Kodaly, Dalcroze, Gordon, Steiner, Suzuki, Hauwe, Kritické myšlení, Step by Step, Lernende Schule atd.). Tím je zajištěna kontinuita a aktuálnost vzdělávacího procesu. ČOS je platnou součástí mezinárodní organizace Orff Forum Salzburg a ISME, úzce také spolupracuje s Orffovými asociacemi na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Chorvatsku, Slovinsku, Německu a Rakousku. Je potěšitelné, že ohlasy na její působení

přicházejí i z Itálie, Turecka, Řecka, Litvy, Finska, USA a Jižní Afriky. To vše umožňuje komplexně nahlédnout na problematiku hudební výchovy v evropském a světovém kontextu.

Soutěže a přehlídky

V předmětu Hudební nauka nelze v rámci České republiky soutěžit, neboť není samostatným studijním zaměřením.

Na Slovensku existuje velmi náročná soutěž v hudební teorii Hnúšťanský akord, která může být v dlouhodobějším časovém horizontu pro české vyučující inspirativní.

Odkazy na weby

Webové stránky skýtají obrovské možnosti inspirace a není v silách tohoto dokumentu je kompletně uvést. Za všechny jmenujme níže uvedené odkazy a také Metodický portál RVP, kde lze nalézt řadu zajímavých článků.

Hudební nástroje - ukázky hry malých dětí

klavír <http://www.youtube.com/watch?v=T75ne5UQrwA&feature=relmfu>

housle <http://www.youtube.com/watch?v=Fq5kZi1GF5I&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=GrMwMQt7MXM&feature=related>

kytarový soubor: <http://www.youtube.com/watch?v=PQnfj3FPurl&feature=related>

cello: <http://www.youtube.com/watch?v=DrHT9TRg3Xc&feature=related>

akordeon: <http://www.youtube.com/watch?v=INWPpxRk0mc&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=FNliU07nIB0&feature=related>

klarinet: <http://www.youtube.com/watch?v=UITmDOA9Uuc&feature=related>

příčná flétna: <http://www.youtube.com/watch?v=J-ip0WbOPeM&feature=related>

Kuriozity

minicello: http://www.youtube.com/watch?v=ZEIZS_kNH1E&feature=related

maxihousle: <http://www.youtube.com/watch?v=Rga7XFcHdy4&feature=related>

mini elektrická kytara: <http://www.youtube.com/watch?NR=1&v=DQDBtSV4O5g&feature=fwp>

Bach na maxi klavír nohama: http://www.youtube.com/watch?v=gAB_4OJvkbk&feature=related

Hra na všechno možné:

<http://www.youtube.com/watch?v=wTKRH7xjFM&feature=related>

Kreativní poslech

<http://www.classicakusc.org/kids/brahms/index.asp>

Příloha: **Příspěvek ke zpracování metodiky a didaktiky předmětu – hudební nauka**

Šárka Gauseová

Didaktika = část pedagogiky, která sleduje zákonitosti vyučovacího procesu.

Pedagogický vyučovací proces:

příprava – cíl

realizace - metody, zásady, organizace, hodnocení.

Poslání předmětu hudební nauka (hudební teorie) na ZUŠ:

- kultivace celé osobnosti
- rozšiřovat hudební zkušenosti
- podněcovat zájem o hudbu
- rozvíjet hudební dovednosti, tvořivé postoje žáka
- získat základy hudební teorie
- mít základy odborného vzdělání
- vychovávat aktivního posluchače a amatérského hudebníka.

Charakteristický rys =činnostní ráz. Postatou jsou činnosti:

interpretační

- pěvecká
- rytmicko-pohybová
- instrumentální

percepční

- sluchová
- poslechová

tvořivé – jako součást všech činností 1) a 2)

Soubor činností chápeme jako integrovaný celek, komplex vzájemně se prolínající ve struktuře procesu a jednotlivé výchovné jednotky. Vazba činností může mít dvojí podobu:

- jedna činnost navazuje či vyúsťuje v druhou
- několik činností probíhá paralelně v jednom čase.

Předpokladem k dosažení cílů je rozvoj hudebnosti a základních hudebních schopností, dovedností, návyků a poznatků žáka, zahrnující zejména:

- hudební představivost, fantazii, orientaci v hudebním výrazu
- schopnost rozlišení jednotlivých vyjadřovacích prostředků: tempo, metrum, rytmus, melodika, dynamika, barva tónu, harmonie
- hudební paměť ve spojení s jednotlivými činnostmi interpretačními, percepčními a tvořivými
- orientaci v hudebních formách, žánrech, slozích vzhledem k hudebně obsahové stránce v jejich historicko-společenských souvislostech
- hudební vkus a schopnost vlastního tvořivého přístupu k hudebnímu materiálu
- pěvecké dovednosti a návyky žáků, potřebné ke správnému kultivovanému vokálnímu projevu
- hudebně teoretické poznatky, odvozené z praktických ukázek.

✓ **Význam Orffova „Schulwerku“**

- ✓ Žák je jako **skladatel** (pokouší se o vlastní tvorbu a improvizaci) – **interpret** (zpěv, hra, pohyb) – **posluchač** (je veden k citlivému vnímání hudby). Tím je **komplexně** pěstováno jeho nadání.
- ✓ Nevylučuje z hudebně výchovného procesu žádné dítě, ideální cesta k rozvoji hudebnosti.
- ✓ Všeestranná aktivizace hudebně výchovného procesu.
- ✓ Působí a rozvíjí celý komplex, který tvoří hudební nadání.
- ✓ Výuka je prováděna tvořivým způsobem.
- ✓ Je umělecky pojatým hudebně výchovným procesem, do kterého je dítě vtahováno citlivým psychologickým postupem.
- ✓ Vychází důsledně z psychiky dítěte, je přizpůsoben citlivé dětské mentalitě.

Motivační metoda v ZUŠ

ZUŠ je školou, kde žáci mají různý stupeň talentu a se ŠVP, kde jsou minimální požadavky, které má každý žák splnit. Z hlediska motivace učitel ZUŠ může:

Povzbudit

- pochválit žáka kdykoliv je to možné – hledat klady
- vysvětlit problémy, na kterých se bude dlouhodobě pracovat
- dopřát žákovi prostot pro vlastní tvořivost
- Utvrzovat žáka v pocitu **úspěšnosti** – dát mu možnost ukázat výsledek, zapojovat ho i do dalších akcí školy, aby měl pocit užitečnosti, důležitosti – dostaví se radost – chuť do práce – začne převažovat kladný vztah – souborová hra – týmová práce.

Zvyšovat nároky – motivovaného žáka lze důsledněji úkolovat, ochotněji překonává překážky, když ví, že bude následovat pokrok – úspěch.

Postup učitele při tvorbě plánů:

- a) rozvržení učiva podle časových možností (vědět počet lekcí ve školním roce...)
- b) po měsících si rozpracovat jednotlivé činnosti podle ročníků: hlasová výchova, práce s písní, intonace-rytmus-stupnice-akordy-harmonizace, poslech hudby, základní hudební pojmy, hudební materiál, hudební formy, instrumentální činnosti
- c) každé plánování „šít na míru“ třídě, pro kterou se plán píše
- d) plán nechápat jako neměnitelnou záležitost, téměř vždy je nutná korekce
- e) „nepřeinformovat“ žáky
- f) stále mít na mysli: „Méně znamená více“.

Desatero základních hygienických zásad při zpěvu:

1. nekřičet, zpívat v přiměřené síle, bez námahy
2. dbát vždy hlasového rozsahu žáků – nepřekračovat rozsah
3. nezpívat při zvýšené tělesné námaze

4. zpívat ve vyvětrané místnosti
5. při zpěvu – vyčištěný nos
6. vyloučit přítomnost žáků s infekcí-při zpěvu se bacily nejlépe přenášejí
7. nezpívat na studeném vzduchu
8. nezpívat při nachlazení
9. střídat zpěv v sedě a vstoje
10. nevěsit hlavu, nezvedat ramena, opírat se o opěradlo.

Aktivní formy procesu vnímání hudby:

1) důležitý je účinný zpěv vyučujícího – umět poslouchat, často se opomíjí

předzpěvování dětem bez nácviku písni, uč. se stává vzorem pro žáky

na jedné straně dosáhnout toho, aby žáci naslouchali a na druhé straně, aby poznali charakteristické jednoduché rytmicko-melodické úryvky-zpěv

2) žáci zpívají sobě navzájem-hodně možností a kombinací, počínaje zpěvem jedné skupiny pro druhou, zpěv dvojic, trojic, jednotlivců...Pedagogicky vhodné, aby si žáci výkony mezi sebou hodnotili.

Požadavky:

- písně oblíbené mezi dětmi
- písně, které lze spojit s pohybem a hrou
- písně se silným citovým působením
- písně s rytmicko-metrickými zvlášť., které mohou být s Indy. doprovodem.
- učitel hraje na hudební nástroj...
- instrumentální hra žáků
- spojení s hrou na tělo.

Receptivní formy:

- poslech hudby
- hudební besedy...

Nejčastější chyby (asi spojené s konzervativním myšlením):

- v jedné hodině toho chceme hodně zvládnout
- zvládnou co nejvíce teorie za 45 minut
- málo zpívám, protože neumím
- nepoužívám orff. instrumentář, protože by se mi hodina mohla rozjet a já bych se před žáky znemožnil
- jedeme přesně podle učebnice, žádné vybočení, aby mi nikdo nic nevytkl
- pohybovou výchovu raději ne.

Závěr:

Autorky děkují všem, kteří přispěli jakoukoli měrou ke vzniku tohoto materiálu. Zasláné podněty a připomínky byly při jeho tvorbě využity.

Příspěvek Šárky Gauseové byl natolik komplexní a všeobjímající, že jsme se rozhodly ho zařadit celý. Děkuje autorce!

Rafaela Drgáčová a Hana Chvátilová